

15. desember 2021

Til inntektsutvalget for jordbruket

Innspill til diskusjonene i utvalget

KiO takker for muligheten til å spille inn våre meninger om grunnlaget og grunnlagstall som brukes i jordbruksforhandlingene. KiO har spilt inn det vi mener er de grunnleggende feilene i våre innspill til partene i forhandlingene, som nå blir løftet fram som grunnen til at bønder ikke kjenner seg igjen i resultatene av resultatene de enkelte år. Vi håper utvalget finner et godt grunnlag og at partene i jordbruksforhandlingene er villig til å gjøre endringer som møter utvalgets resultater på en god måte.

Grunnleggende i innspill til jordbruksforhandlingene: Riktige tall i beregningsgrunnlaget, og ny behandling av kapitalkostnader

Hva er nivået på bondens inntekt til å dekke egen arbeidstid? Dagens regjering, og tidligere et samlet Storting, har som tydelig uttalt mål å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og sammenlignbare grupper i samfunnet.

Mens disse gruppene har en arbeidsinntekt, vet ingen nivået bonden ligger på.

KiO er trygg på at utvalget vet svakhetene med stadig å regne på prosentvise økninger, men ved presentasjon av jordbruksoppgjørene blir dette brukt for å «informere» allmenheten. KiO har som tydelig ønske for arbeidet et system som kan vise gapet mellom sammenlignbare størrelser mellom bonden og lønsmottakeren, og på en god måte å vise hvordan gapet mellom gruppene har utviklet seg. Som kornprodusenter er vi vant til å tenke størrelser over år (gjennomsnittsavlinger), noe som kan være nyttig i denne sammenhengen også.

KiO har vært konsistent på at inntektsbegrepet i jordbruket «vederlag til arbeid og egenkapital» må splittes opp slik at det bonden må dekke av kapitalkostnader i egen arbeidsplass trekkes ut før arbeidsinntekten framkommer. Næringslivet generelt og landbruket drives i samme retning: Investeringer gjøres for å effektivisere produksjonene – maskiner tar over for arbeidskraft. I næringslivet for øvrig følger inntektsutviklingen hos de ansatte likevel en positiv linje. I jordbruket har en kun en faktor å justere når kapitalen må få sin avkastning først: Vederlag til eget arbeid. Mens næringslivets lønnsutvikling er positiv, vil vederlag til arbeid i jordbruket gå motsatt vei med dagens politikk og beregningsmåte.

Lønnsom og bærekraftig produksjon krever at både investeringer og innsatt arbeid må gis tilstrekkelig vederlag til

at slik ressursinnsats er økonomisk forsvarlig. Det betyr at alt fra grøfting med videre for å holde arealproduktiviteten i hevd, til nødvendige investeringer i maskiner og bygninger, må kunne forrentes, og i tillegg må arbeidsinnsatsen gis rimelige lønns- og arbeidsvilkår. Bondens kapital og bondens arbeid har begge en alternativverdi, og vil finne alternative anvendelser hvis lønnsomheten fortsatt svikter. Dagens unge bønder er mer bevisste på alternativverdien av begge disse ressursene, og vil ha tilfredsstillende avkastning av det de setter inn av arbeid og kapital i drifta. Uten en slik tilfredsstillende avkastning vil vi se at stadig flere gardsbruk drives uten nødvendige investeringer, til det er slutt på gammel kapital å slite på.

- Arbeidsvederlag og egenfinansieringsevne må skilles ad hvis norsk jordbruk skal bli bærekraftig.

KiO mener at arbeidsvederlag beregnes etter at kapitalen er gitt sin avkastning, i form av lønnsevne pr. time. Hvordan kapitalavkastning blir beregnet må være mulig å finne igjen i samfunnet for øvrig og på den måten gis en forutsigbarhet over tid.

- Et årsverk må være gjenkjennelig for sammenlignbare grupper i samfunnet

I jordbruksoppgjørene opererer en med flere timer i et årsverk enn det industrien opererer med. Utvalget må mene noe om dette er rimelig, eller om en skal gjøre den justeringen og følge årsverket i den gruppen videre.

Nye punkter inn/ ut av grunnlagsmaterialet

KiO er ofte blitt møtt med at kostnader som går begge veger innen jordbruket hører til i Totalkalkylen. Mange tidligere bønder, eller arvinger av disse, bruker imidlertid garden til bosted uten at de hverken har produksjon eller søker en eller annen form for produksjonstilskudd. Kostnader aktive produsenter har til disse eierne må inn i Totalkalkylen.

Jordleie

KiO har spesielt fokus på produksjon ute på jordet. Vi har derfor sett mest på de feil eller mangler som finnes i forhold til produksjon på jordet. Likevel er prinsippene de samme for tilsvarende punkter for husdyrproduksjon, eks mjølkeproduksjon.

- KiO mener at jordleie må legges inn som en kostnadspost i grunnlagsmaterialet.

Jordleie er en kostnadsart som i all hovedsak betales til personer som har gått ut av næringen – passive eiere. Det er derfor naturlig at kostnadene, uavhengig av hvilken produksjon som skjer på arealet, legges inn i grunnlagsmaterialet, på samme måte som andre kjøp av varer og tjenester. Jordleie til potet- og grønnsakproduksjon utgjør små arealer i forhold til leie til korn og eng. Leie til disse produksjoner må derfor ikke være grunnlaget for håndtering av all jordleie i grunnlaget for jordbruksoppjøret.

Kornprodusenter leier ofte hele garder. Svært ofte leies disse arealene over flere tiår. Korn er en produksjon som krever store arealer. Produksjonen blir derfor ekstra hardt rammet av at jordleie ikke blir sett på som en kostnad i grunnlagsmaterialet.

Indirekte kostnader til jord

Som innspillene fra Bondelaget, mener KiO at poster som kan tas ut, er:

- Gjeld knyttet til jord på bruk som kun leier bort arealet og ikke søker

produksjonstilskudd tas ut av Totalkalkylen

- Jordverdien på bruk som kun leier bort arealet og ikke søker produksjonstilskudd

tas ut av bokført kapital i Totalkalkylen

Kvoteleie

KiO mener at kvoteleie må innarbeides, på samme måte som jordleie.

Mjølkeprodusenter har få muligheter til å øke produksjonen, utenom kjøp- og leie av kvote. Samlet mjølkekvote behandles likt ved eventuell effektivisering.

Gjenanskaffelsesverdi for nødvendige investeringer

Med en stadig utvikling i både i-mek og u-mek vil alle investeringer måtte gå i en retning, som øker kostnaden på nødvendige investeringer. En bærekraftig produksjonsstruktur må bygge på at investeringer skal kunne gjenanskaffes, og det må være lønnsom produksjon som skal gi det økonomiske grunnlaget for fremtidige investeringer. I en sunn, markedsbasert næringspolitikk skal investeringstilskudd bare unntaksvis være nødvendig. KiO ønsker en landbrukspolitikk som gir bonden mulighet til nødvendige investeringer ut fra overskudd i produksjonen. Vi håper utvalget finner et grunnlag som gjør det mulig for politikerne å meisle ut en slik politikk.

Jordbrukets kapital i jordbrukets bedrifter

En bonde som investerer i Yara, Borregaard eller andre, får en kapitalavkastning som håndteres utenfor Totalkalkylen. For å få tilgang til kapitalavkastningen i samvirkebedrifter må bonden samhandle med disse. Etter hvert som også næringslivet investerer mer og mer i produksjonsapparatet øker også kapitalens del av prisen bonden får utbetalt. Produksjon levert til Borregaard eller FKA håndteres derfor ulikt. KiO mener utvalget også må se på hvordan denne kapitalavkastningen skal håndteres i grunnlagsmaterialet.

Eks: Hva hadde skjedd med oppgjøret ved salg av Nortura og Tine til Orkla og bonden hadde blitt aksjeeier der i stedet?

Oppsummering

Grunnlaget for et jordbruksoppgjør de fleste kjenner seg igjen i er at grunnlagstallene stemmer med virkeligheten. Bønder har ikke urimelige krav til kapitalavkastning eller vederlag til eget arbeid, men vårt krav vil være å kjenne igjen de størrelser som blir brukt.

Det er flere nivåer en kan velge for rimelig kapitalavkastning. KiO ønsker at utvalget skal komme foreslå en begrunnet rentesats, og hvordan denne beregnes år for år.

For vederlag til eget arbeid gjelder samme mening.

Vi ønsker utvalget lykke til i arbeidet og håper at våre innspill er til nytte og blir lyttet til.

For styret i KiO

Håkon Tørrestad

Leder